

Kōrero

Pānui

Tuhituhi

Pāngarau

Tau 8

Kua waihangatia Ngā Whanaketanga Rumaki Māori kia mōhio ai tātou kei whea tō tamaiti i roto i ngā mahi ako i Te Reo Matatini me te Pāngarau.

E hāngai pū ana ngā whanaketanga ki te Marautanga o Aotearoa, ko te whakaako i ngā wāhanga ako katoa, arā – Te Reo Māori, te Pāngarau, te Pūtaiao, ngā Tikanga ā-Iwi, te Hauora, Ngā Toi, Te Reo Ingarihi me te Hangarau.

Me mātua whakarato te kura o tō tamaiti i ētahi pūrongo ā-tuhi e rua i te iti rawa ki a koe i ia tau. Mā aua pūrongo koe e whakamōhio e rere pēhea ana tō tamaiti i runga anō i Ngā Whanaketanga me te Marautanga. Mā te kura hoki tana kōpaki mahi e homai, heoi ki te kore, tonoa te kaiako kia whakaatu mai i ētahi taura o ana mahi.

Mō te pukaiti nei, kua kapohia ngā momo akoranga a tō tamaiti i tana tau tuawaru i te kura – ā-kōrero, ā-panui, ā-tuhituhi, ā-pāngarau anō hoki. He kaponga noa iho ēnei e kite ai koe e pēhea ana ōna mōhiotanga, ōna āheinga hoki i roto i ēnei wāhanga ako.

Mēnā kua uru atu tō tamaiti i nā tata ake ki roto i te mātauranga rumaki ki te reo Māori, tērā pea ka paku rerekē te āhua e aromatawaihia ai – hei whakaata i tōna roa i roto i te mātauranga rumaki. Kōrero ki tō kaiako mēnā he āwangawanga ōu – māna e whakamārama ki a koe kei te pēhea te haere o āna mahi ako.

Kōrero

I te tau tuawaru i te kura, ko te reo ā-waha o tō tamaiti kei te taumata 4 o te marautanga.

E māia ana tō tamaiti ki te kōrero mō ōna whakaaro, ōna huatau, ōna kare ā-roto, ōna wheako hoki i te whānuitanga o ngā horopaki, ā, mō te huhua noa o ngā kaupapa.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- tūhono i ngā pārongo ka rangona ki ōna ake wheako
- tautohu i ngā tirohanga rerekē
- whakapuaki i ngā momo kōrero Māori taketake ake, pērā i te mihi ki ngā manuhiri
- whakauru i ngā kupu me ngā kiānga hei whakapuaki i ōna ake huatau, pēnei i te “Ki ōku nei whakaaro ...”, i te “Ki ahau nei ...”.

He tauira o ngā mahi kōrero, mahi whakarongo

He hanga kākahu toihou mō Matariki – hoahoaina ā-takirua ētahi kākahu toihou ki ngā mea hangarua e kitea ana i te kāinga. Me whakaatu ngā ākongā i ō rātou kākahu me te whakaahua atu he aha ngā tikanga wai hanga, he aha tētahi āhuatanga o te hanganga i pai rawa ake ki a rāua, he pēhea hoki tā te kākahu whakaatu i a Matariki.

I te kāinga

- He Rā Taumāhekeheke – whakahaerehia tētahi rā taumāhekeheke mō te whānau, he rā kōrero Māori anake. I te raumati, ko ngā tākaro ki waho pērā i te kirikiti, i te pā whutupaoro rānei, i te takurua, ko ngā kēmu papa, ko te whakatau rānei.
- Tāngia tētahi mahere whenua e tohu ana i te ara atu i te kāinga ki tētahi wāhi. Mā tō tamaiti anō koe e ārahi i a koe e taraiwa ana.
- Me tito tahi kōrua ko tō tamaiti i tētahi waiata, tētahi whiti rānei – kia uru mai hoki te whānau katoa, ā, ka waiatatia, ka kōrerohia rānei ā muri i te wā kai o te pō.

Pānui

I te tau tuawaru i te kura, ko te reo pānui o tō tamaiti kei te taumata 4 o te marautanga. E pānui ana ia i ngā pukapuka o te Kete Pīngao me te Kete Miro.

Kua whakawhanakehia e tō tamaiti ngā tini rautaki ki te tautohu i ngā kupu hou me te whai māramatanga ki ngā tuhinga matatini pēnei i ngā tuhinga hautaka, ngā pakimaero, ngā tuhinga poto me ngā whiti. Kua tipu ake te whakaaro arohaehae, ā, e whai wāhi ana ia ki te whakamahi i ōna mōhiotanga, i ōna pūkenga hoki kia mārama ai ia ki ngā tuhinga e pānuitia ana.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- whakamahi i ngā āhuatanga whakaraupapa o te tuhinga pēnei me ngā tapanga nui, ngā tapanga iti, ngā kupu tītaha, ngā kupu miramira me ngā pikitia e tere ai tana tautohu i ngā ariā matua me te kaupapa o te tuhinga
- whakatakoto whakataunga e pā ana ki te tuakiri o ngā kiripuaki, ki ō rātou whakapono me te āhua hoki o ngā hononga ki ērā atu kiripuaki
- tautohu me te matapaki i te tōtika o ngā āhuatanga reo pēnei me ngā kupu whakarite, ngā huahuatau me ngā ororite hei tautoko, hei whakawhanake hoki i ngā kaupapa a te kaituhi.

Kua wehewehe ngā pukapuka ki roto ‘Kete’. Tīmata ana ki te Kete Harakeke – he māmā, he poto te tuhinga. Ka piki ake ki te Kete Kiekie, te Kete Pīngao, ā, ki te Kete Miro rā anō. Kei ia pikinga kete ka uaua ake, ka matatini ake te tuhinga.

Ko ētahi āhuatanga o ngā pukapuka Pīngao, Miro hoki i tēnei reanga

- He whai mahere, pikitia, hoahoa, me ngā tapanga matatini.
- Ka rerekē te roa o ngā kōwae.
- He huhua ngā tīmatanga rerenga, he maha anō ngā rerenga matatini.
- He kaha te puta mai o ngā kupu hou, he kupu pūmaturanga rānei, he kupu ā-kaupapa rānei, ā-iwi rānei.

I tō tamaiti e pānui ana i tēnei kōrero, tērā pea ka:

- honoa atu ki ngā aituā ā-taiao kua puta mai ki tōna rohe, kua pā rānei i Aotearoa i ngā tau tata nei
- rapua ngā whakautu ki ētahi pātai e pā ana ki te noho mōrearea o ngā tāngata i te wā o te pahūtanga, o te rerenga rānei o te awapuia.

I te kāinga

- Pānuitia ki tō tamaiti tētahi pakimaero e pai ana ki a ia – kia kotahi, kia rua rānei ngā upoko i ia rā.
- Mā kōrua ko tō tamaiti ētahi tohutaka e rapu hei āwhina i a ia ki te tunu kai whakanui i tētahi o te whānau, hei tauira, mō te Rā Whakanui i ngā Pāpā, mō te rā whānau rānei o tana teina. Tautokona ia ki te pānui i ngā tohutaka, ki te whakaemi i ngā kai o roto, me te taka i te kai.
- I te whare pukapuka – tīkina ētahi pukapuka e tohutohu ana i te hanganga o ngā koha, ngā taonga tākaro me ngā mahi toi mō ngā rā whānau, mō Matariki, mō te Kirihimete rānei.

Tuhituhi

I te tau tuawaru i te kura, ko te reo tuhituhi o tō tamaiti kei te taumata 4 (i runga ake rānei) o te marautanga.

Kei te hōhonu kē atu, kei te ātaahua kē atu ngā kupu, ngā kāinga me ngā āhuatanga reo e tīkina ana e ia, me te hāngai anō o ana kōrero ki te pūtake me te horopaki o tana tuhinga. Kua mōhio hoki a ia ki te tuhituhi i runga i tāna ake tirohanga, i te tirohanga rānei a tētahi atu.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- whakarite i ōna ariā i mua i te tuhituhi, mā te whakamahi i te ohia manomano, i te mahere hinengaro, i te mahere ripu kāpeka rānei
- whakaputa i ngā tuhinga me te āta whai whakaaro ki te whakatakotoranga, ngā whakaahua, ngā pikitia, ngā tae, te momotuhi, te takoto o te tuhituhi, me he kōrero patopato, he tuhi ā-ringa rānei, tae atu ki te momo pepa
- āta tīpako me te whakamahi i ngā kupu pūmātauranga tika me ngā kupu, ngā whakapuaki rānei e hāngai pū ana ki te kaupapa
- whakaatu, ki te whakaahua rānei i te tuakiri rangapū.

I tēnei tuhinga a te tamaiti nei, kua:

- whakamahia ngā rerenga matatini
- whakaraupapa ia i ōna ariā
- whakamahia ngā tapanga
- whakamahia te reo peha, hei taurira, “Mei kore he rākau ...”
- tuhituhi i runga i tāna tirohanga ake, me te whakamahi i te reo whakawhere.

I te kāinga

- Pātai atu he aha ngā kaupapa o ana tuhinga – i te kura, i te kāinga rānei.
- Pātaihia tō tamaiti ina e tuhituhi ana ia mō te Whakataetae Tuhinga Ngarimu VC – me pātai anō hoki ki te kaiako.
- Kimihia ētahi atu whakataetae tuhituhi hei whakauru atu māna.
- Whakamahia a iMovie (tētahi atu hanga rānei e rite ana) ki te waihangā i tētahi kiriata poto hei whakanui i tētahi kaupapa. Hei taurira, ko te rā whānau o tōna koroua, tētahi mahi hākinakina, kapa haka rānei.
- Waihangahia tētahi waituhi me te whakamahi i ngā pikitia, i te hoahoa whakanikoniko hoki hei whakaatu i tētahi paki, i tētahi ariā rānei.

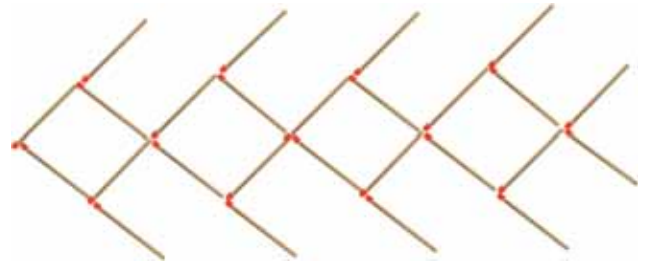
Pāngarau

I te tau tuawaru i te kura, ko te mahi pāngarau a tō tamaiti kei te taumata 4 o te marautanga. He 40–60 ōrau o ngā mahi pāngarau he aro ki te whāwhā i ngā tau.

Ka whakaoti rapanga ia me te whakamahi i ōna māramatanga ki te tau, te taurangī, te āhuahanga, te ine me te tauanga. Ka whakamahia ngā rautaki whakarea ki te whakaoti rapanga hautau, tau-ā-ira, ōrau hoki. Ka whakamāramatia ngā tikanga rerekē mō te whakaoti rapanga, he maha hoki ōna whakaaro rautaki hei āwhina i a ia ki te tūhura i te pāngarau.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- whakaoti rapanga tau-ā-ira, tau tōpū hoki me te whakamahi i te tāpiritanga me te tangohanga
- whakamahi i te whānuitanga o ngā tikanga whakarea ki te whakaoti rapanga tau oti, hautau hoki
- ine i ngā taonga me te huri i ngā momo waeine
- tūhura i tēnei mea te panoni, me te matapaki ka pēhea te huringa o ngā āhua me ngā taura i muri i te panonitanga
- whakamahi i ngā hautau ki te matapaki i te tūponotanga o ngā momo putanga.

He tauira rapanga pāngarau

E 26 ngā māti ki te hanga kia 4 ngā ika i roto i tēnei tauira.

E hia ngā ika ka hangaia ki ngā māti 140?

Tuhia tētahi whārite hei whakaatu i te ture mō te maha o ngā māti e hangaia ai tēnei maha, tērā maha rānei o te ika.

I te kāinga

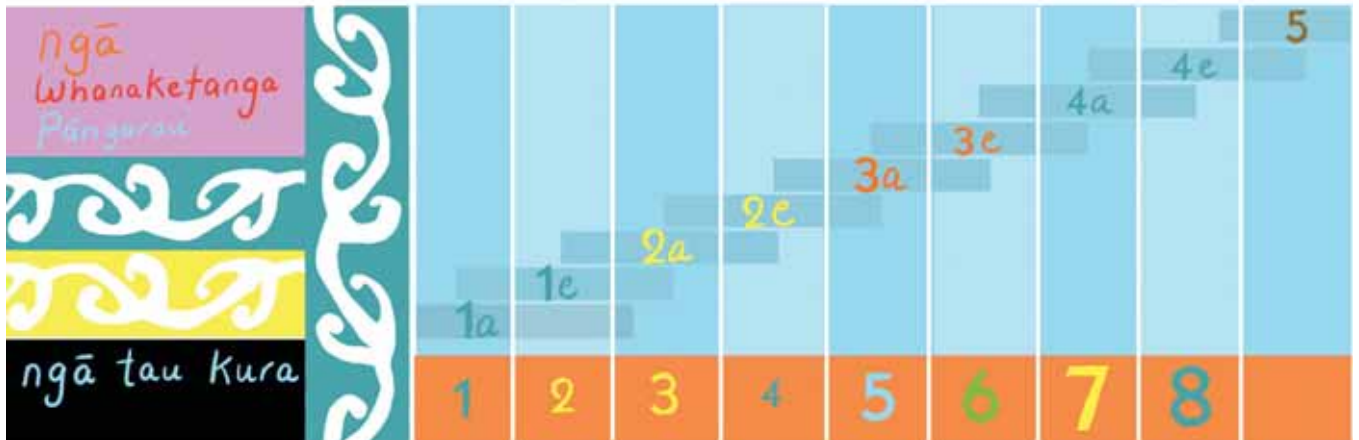
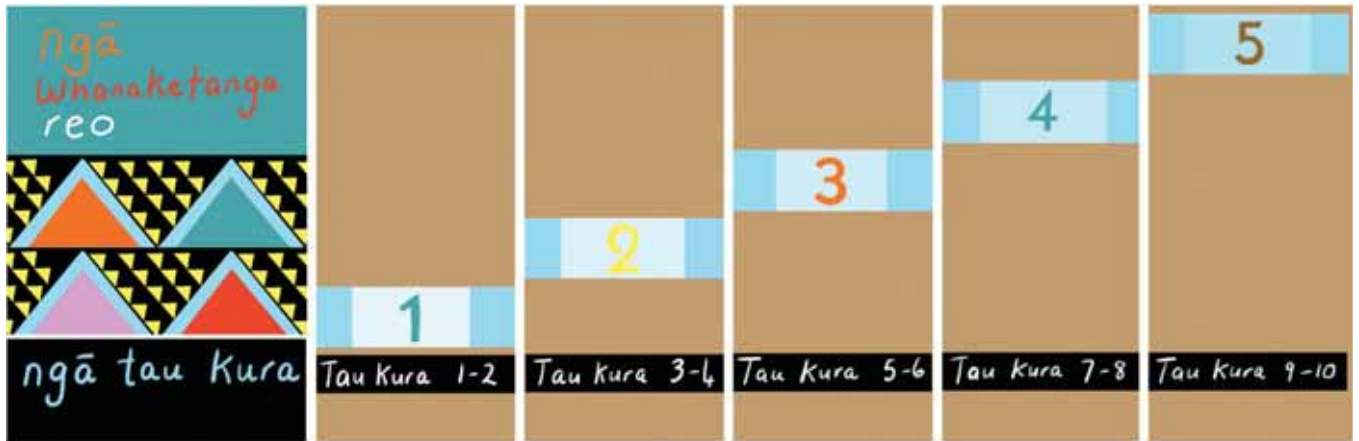
He hira, he pārekareka hoki te pāngarau i roto i ngā mahi o ia rā. Pātai atu ki te kaiako he aha ngā akoranga pāngarau a tō tamaiti, he aha hoki ngā akoranga kia kawea i te kāinga hei tautoko.

Ngā tau me ngā tauira

- Kōrerohia ana whāinga whaiaro – whakamaheretia tētahi tahua pūtea hei hoko i ana taonga.
- Tātaihia te tūponotanga ka toa tana tino tīma netipōro, whutupōro rānei i tētahi tauwhāinga – rapua e hia ngā piro kia eke panuku ai tana tīma, kei hea hoki tana tīma i roto i te raupapatanga tīma.
- Hangaia tētahi taonga hei koha – whakamahia ōna pūkenga mō te tā kōwhaiwhai, te peita pikitia, te whakairo rākau, te tuhituhi kōrero, te tuitui kākahu rānei.

Ngā mahi o ia rā

- Kawea ake ngā tākaro o waho, arā, ko te eke papa wira pea, te whiu ripi, te pā whutupōro, te kirikiti, te poiwhana, te maka pīrori, te poitarawhiti.
- He penapena pūtea mō tētahi haerenga ngahau ina eke tōna pūtea ki te \$10, te \$20, te \$30 rānei.

Ngā mihi ki a rātou mā kua tautoko i te kaupapa nei. Ngā mihi hoki ki te ākonga, nāna te tuhinga i te wāhanga Tuhituhi o tēnei pukaiti.

He kōrero anō mō Ngā Whanaketanga Rumaki Māori me Te Marautanga o Aotearoa kei te pae tukutuku o Te Tāhuhu o te Mātauranga, www.minedu.govt.nz.

Kaitā pikitia: Ellie May Logan.

Kaihoahoa: Spencer Levine.

Ko te pukapuka i te wāhanga Pānui, ko *Te Tautoko 56: Ruapehu* nā Che Wilson i tuhi.

I whakaputaina tēnei pukaiti i te tau 2014 mō Te Tāhuhu o te Mātauranga e Hana Limited.

Mana pupuri © Te Tāhuhu o te Mātauranga, 2014.

Nama take: 710948

